

בינת המשפט

ענייני ממונות אקטואליים

בס"ד, גליון תרכו, פרשת תזריע-מצורע, תשפ"ה

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק

טל: 03-5740046 y.b.daskal@gmail.com

שהשכור חייב, כיון שהוא כפקח לכל דבריו, ומהיכי תיתי שלא יתן לו סיגר לעשן.

העולה מזה: שיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, הרי הוא כפקח לכל דבריו, אבל אם הגיע לשכרותו של לוט, הרי הוא כשוטה.

דין שיכור בשחיטה

אבל מכל מקום, אפילו בשיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, מצאנו ברמ"א שפסק שלכתחלה לא ישחוט. דו"ל המחבר והרמ"א ביורה דעה (א, ח) "שכור שהגיע לשכרותו של לוט, דינו כשוטה. ואם לא הגיע לשכרותו של לוט, שוחט לכתחלה. הגה: ויש אומרים ששכור לא ישחוט, שרגיל לבא לידי דרסה, (הגהות מיימוני בשם סמ"ג פ"ג מהלכות שחיטה ובה"ג וכל בו בשם סה"ת וס' יראים סימן קל"ז)" ע"כ. וכתב הש"ך (שם, ס"ק לד) "וי"א כו'. כלומר, עצה טובה לשיכור שלא ישחוט לכתחלה, מפני שרגיל לבא לידי דרסה, אבל ודאי מדינא הרי הוא כפקח לכל דבר, כמו שכתב הטור והמחבר בחושן משפט סימן רלה. ובעטרת זהב השמיט הג"ה זו ולא ידעתי למה "עכ"ל הש"ך. הנה מבואר שלפי המחבר, שיכור שאינו כלוט, שוחט לכתחלה. והרמ"א כתב שלא ישחוט לכתחלה, וכתב הש"ך, דגם לרמ"א שחיטתו כשרה, אלא שעצה טובה שלא ישחוט, כי יכול בקל לפסול את השחיטה.

העולה מזה: לפי המחבר, שיכור שאינו כלוט, שוחט לכתחלה. הרמ"א כתב שלא ישחוט לכתחלה, וכתב הש"ך, דגם לרמ"א שחיטתו כשרה, אלא שעצה טובה שלא ישחוט, כי יכול בקל לפסול את השחיטה.

שיטת הטורי זהב ששיכור לא ישחוט לכתחלה

אבל הטורי זהב כתב (שם, ס"ק יח) על דברי הרמ"א, וז"ל "שרגיל לבא לידי דרסה. מטעם שאיבריו כבדים עליו מחמת רבוי יין ששתה, וכן ראוי לנהוג כל שיינו חזק עליו, אפילו לא הגיע לשכרותו של לוט. ואף על גב דאמרינן בפרק הדר (עירובין סה, א) שכור הרי הוא כפקח לכל דבריו, היינו במידי דתלוי בדעת האדם, אבל לא בזה שתלוי בכבידות אבריו, דודאי אינו כפקח" עכ"ל הטורי זהב.

מבואר דלפי הטורי זהב, מעיקר הדין אסור לשיכור לשחוט לכתחלה לפי הרמ"א, דזה שאמרו ששכור הוא כפקח לכל דבר, הוא רק

בדין השאיל סיגר לשיכור בפורים, והזיק היזק מרובה

ובו יבואר: א. דין שיכור שהגיע לשכרותו של לוט, או שלא הגיע לשכרותו של לוט. ב. שיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, האם שוחט לכתחלה, או רק בדיעבד, או אפילו בדיעבד פסולה שחיטתו. ג. מה הטעם ששיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, לפי הט"ז, שחיטתו פסולה. ד. שיכור כלוט שהזיק, האם חייב. ה. דין שיכור שאינו כלוט בקידושין וגטין. ו. מסר גחלת או שלהבת לשוטה, והזיק, האם חייב המשלח. ז. מסר סיגר לשוטה, והזיק, האם חייב המשלח. ח. מסר סיגר לשיכור, שאינו כלוט, והזיק, האם חייב המשלח. ט. מסר סיגר לשיכור, שאינו כלוט, והזיק כליו של בעל הבית.

הנידון

"בפורים בא אלי ידיד שהיה שתוי מאד, לא בגדר של שיכור כלוט, אבל שיכור. הוא ביקש סיגר, הבאתי לו סיגר גדול, וישב על הספה, ובלי שימת לב הוא עשה לי חור גדול מאד בספה היקרה, והזיקה מאד, זה הפסד מרובה שגם בפורים מחייבים. אבל נפשי בשאלתי, האם הוא חייב לשלם, כיון שאפילו שלא היה שיכור כלוט, שפטור על מעשיו, מכל מקום, הוא היה שיכור, ושיכור אינו שם לב כל כך למה שעושה, והיה עלי לשיב לב שלא לתת לו סיגר. אולי הזקתי לעצמי, ואני אשם".

תשובה

השיכור חייב לשלם, שהוא כפקח לכל דבר. ואע"פ שאבריו כבדים ויתכן ששחיטתו פסולה, מ"מ, לעניין להשגיח שלא יזיק דינו כפקח.

ביאור התשובה

שיכור שאינו כלוט

גרסינן בעירובין (סה, א) "שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר, עבר עבירה שיש בה מיתה - ממיתין אותו, מלקות - מלקין אותו, כללו של דבר: הרי הוא כפיקח לכל דבריו, אלא שפטור מן התפלה כו'. אמר רבי חנינא: לא שנו אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט, אבל הגיע לשכרותו של לוט - פטור מכולם" ע"כ. ולפי זה לכאורה פשיטא

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

האשה בגט, אלא הוא מגרשה אפילו בעל כרחה, והכל תלוי בדעתו לבד ואין דעת אחרת עמו, ומשום הכי, אם הוא שכור הרבה שאין דעתו מיושב, אפשר דלא אהנו מעשיו, שאין בו כח להיות גטו גט. אבל לענין קידושין שהם נגמרין ע"י שניהם כקונה כמוכר, לפיכך כל שלא הגיע לשכרותו של לוט אף על פי שהוא שכור הרבה אהנו מעשיו, שאף על פי שכחו רעוע, כח האשה המתקדשת מועיל להיות קידושיו תופסין, וכיון דאשכחו רווחא להיות קידושין מצד האשה לא פקעי, ומעין דוגמא לזה כתבו התוס' בב"מ ר"פ המפקיד דף ל"ד ד"ה אי נמי דקיימא באגם יעו"ש ועוד האריך בזה.

והאריכו הפוסקים בזה, ואין כאן מקומו. מכל מקום מבואר, ששיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, אינו כפקח לגמרי לכל דבר ממש, ומה שאמרו בברייתא שהוא כפקח לכל דבר, הכונה שהוא כפקח מעיקר הדין, אבל מכל מקום במציאות הוא שיכול לקלקל.

העולה מזה: שיטת הרמב"ם, ששיכור שנתן גט, הוא ספק גט, אבל קידושין קידושין, ובזכור לאברהם מחלק בין קידושין שהאשה משלימה את הקניין, לגט שהכל בא מהבעל, ומבואר שהשיכור אינו כפקח לגמרי לכל דבר.

דין שכור כלוט שהזיק

עוד יש לבאר מה הדין בשיכור כלוט שהזיק, ולכאורה דינו כשוטה, ושוטה שהזיק פטור כדתנן (בבא קמא פז, א) "חש"ו פגיעתן רעה, החובל בהן - חייב, והם שחבלו באחרים - פטורין" ע"כ. אבל באמת הב"ח מחדש ששיכור כלוט חייב, דז"ל הב"ח (שו"ת ב"ח, ישנות סימן סב) "ומה שכתבת, שזה יש לו טענה שהיה שיכור, נראה דאינה טענה, דהא בפרק הדר (עירובין סה, א) תניא שכור מקחו מקח וממכרו ממכר, עבר עבירה שיש בה מיתה ממיתין אותו, מלקות מלקין אותו, כללו של דבר הרי הוא כפקח לכל דבריו, אלא שפטור מן התפילה, ואף על גב דקאמר התם אמר רבי חנינא לא שנו אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט, אבל הגיע לשכרותו של לוט פטור מכולם, ובחושן משפט סימן רל"ה כתב, וז"ל והוא שלא הגיע לשכרותו של לוט, והוא שעושה ואינו יודע מה הוא עושה הרי הוא כשוטה ואין מעשיו כלום עכ"ל, ואם כן, לפי זה היה נראה לכאורה דהכא בהיה שכור כשכרותו של לוט דחשיב שוטה, ותנן (בבא קמא, פז, א) בפרק החובל חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והן שחבלו באחרים פטורין, ולא היא, דלא קאמר תלמודא דבהגיע לשכרותו של לוט פטור, אלא להני דקא חשיב בברייתא בפירוש, מקח וממכר מיתה ומלקות, אבל לגבי ניזקין אין ספק דחייב, דהוה ליה להזהר מתחלה שלא ישתכר כלוט ולהזיק את הרבים, דמי אנסו

בדברים שתלוי בדעת האדם, אבל בדבר שתלוי בכבודות אבריו, אינו כפקח. מבואר לפי זה לשיטת הטורי זהב לענין כבודות אבריו אין דינו כפקח.

העולה מזה: לפי הטורי זהב, מעיקר הדין אסור לשיכור לשחוט לכתחלה לפי הרמ"א, דזה שאמרו ששכור הוא כפקח לכל דבר, הוא רק בדברים שתלוי בדעת האדם, אבל בדבר שתלוי בכבודות אבריו, אינו כפקח.

ביאור צדדי הספק

לפי זה, לשיטת הטורי זהב, לענין כבודות אבריו אין דינו כפקח, ואפשר, שאם נותן לו סיגר שיכול להזיק, וצריך שמירה יתרה שלא יניח על הספה, יתכן שהמזיק יהיה פטור, דהבעל הבית שנתן לו סיגר, איהו דאזיק אנפשיה. ואפילו לשיטת הש"ך שמותר לכתחלה לשחוט, מכל מקום מודה הש"ך דהרמ"א שעצה טוב שלא לתת לשכור לשחוט, דמצוי מאד שיעשה דריסה, אם כן גם לש"ך אפשר שלא ראוי להכשיל שיכור ולתת לו דבר שיכול בקל להזיק, ואין לחייב את השיכור כי בעל הבית גרם לו להזיק.

העולה מזה: לפי זה, לשיטת הטורי זהב לענין כבודות אבריו אין דינו כפקח, ואפשר שאם נותן לו סיגר שיכול להזיק, יתכן שהמזיק יהיה פטור, דהבעל הבית שנתן לו סיגר, איהו דאזיק אנפשיה. ואפילו לש"ך ואין לחייב את השיכור כי בעל הבית גרם לו להזיק.

דין שיכור בגט

וכן לענין גט מצאנו, שמי שלא הגיע לשכרותו של לוט ונתן גט, יש אומרים שהוא ספק גט, דכתב הרמב"ם (גירושין ב, יד) "וכן השכור שהגיע לשכרותו של לוט, ואם לא הגיע הרי זה ספק" עכ"ל, והמחבר הביאו באבן העזר (קכא, א). והמפרשים תמהו מדוע בקידושין פסק הרמב"ם שאם לא הגיע לשכרות לוט קידושיו קידושין, דז"ל הרמב"ם (אישות ד, יח) "שכור שקידש קידושיו קידושין ואף על פי שנשתכר הרבה, ואם הגיע לשכרותו של לוט אין קידושיו קידושין, ומתיישבין בדבר זה" עכ"ל.

ונביא את דברי הזכור לאברהם (על הרמב"ם בגירושין, שם) שכתב בזה דבר נפלא, וז"ל "ולענ"ד נראה לומר, דשמא יש לחלק בין מקדש למגרש, וטעמא דמילתא דענין הקידושין הוא נגמר ע"י שניהם, שצריך להיות מדעת שניהם, שהוא מקדשה והיא מכוונת להתקדש לו, והו"ל כקונה ומקנה. אבל ענין הגרושין אינו כן, דלא בעינן דעת

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

מסר סיגר לשיכור שאינו שיכור כלוט והזיק

ולפי המבואר, אם מסר סיגר לשיכור שאינו שיכור כלוט, דדינו כפקח לכל דבר, והשיכור הזיק אחרים, בודאי השיכור חייב, שהרי הוא כפקח לכל דבר למרות שהמשלח גרם לו זאת, מכל מקום כיון שאינו שיכור כלוט היה לו להזהר.

אבל יש לברר האם המשלח חייב לצאת ידי שמים, כי גרם לשיכור להזיק. ונראה, דאע"פ שנתבאר ששיכור אבריו כבדים עליו, ויתכן ששחיטתו פסולה, וכן בגט אין דעתו לגמרי כפקח, מכל מקום בודאי הוא כפקח להשגיח על מעשיו ולא להזיק, דדוקא לעניין שחיטה אין זריזות בידיו, אבל השגחה על מעשיו בודאי לא גרע מכל פקח, וכיון שאפילו שיכור כלוט חייב אם הזיק, לא נראה לפטור שיכור שאינו כלוט אם מסר לו סיגר, והמשלח פטור בידי שמים.

ולפי זה נראה, שגם אם הזיק לבעל הבית חייב השיכור לשלם, ואינו יכול לפטור עצמו בטענה שבעל הבית גרם לו להזיק, דסוף סוף הוא פקח לכל דבר, ולא גרע בעל הבית מאחר.

העולה מזה: מסר סיגר לשיכור שאינו כלוט, והזיק, השיכור חייב, שהרי הוא כפקח לכל דבר, למרות שהמשלח גרם לו זאת, מכל מקום, כיון שאינו שיכור כלוט היה לו להזהר. והמשלח פטור בידי שמים. ולפי זה נראה, שגם אם הזיק לבעל הבית חייב השיכור לשלם, ואינו יכול לפטור עצמו בטענה שבעל הבית גרם לו להזיק, דסוף סוף הוא פקח לכל דבר, ולא גרע בעל הבית מאחר.

דינם העולים:

- א. שיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, הרי הוא כפקח לכל דבריו, אבל אם הגיע לשכרותו של לוט, הרי הוא כשוטה.
- ב. לפי המחבר, שיכור שאינו כלוט, שוחט לכתחלה. הרמ"א כתב שלא ישחוט לכתחלה, וכתב הש"ך, דגם לרמ"א שחיטתו כשרה, אלא שעצה טובה שלא ישחוט, כי יכול בקל לפסול את השחיטה.
- ג. לפי הטורי זהב, מעיקר הדין אסור לשיכור לשחוט לכתחלה לפי הרמ"א, דזה שאמרו ששכור הוא כפקח לכל דבר, הוא רק בדברים שתלוי בדעת האדם, אבל בדבר שתלוי בכבדות אבריו, אינו כפקח.

להשתכר כל כך עד דלא ידע מה קעביד, וכיון דאונס דמחמתיה הוא, דאיהו הוא דגריה לנפשיה חייב בניזקין, ואפילו ישן דאי אפשר בלא שינה אם הזיק חייב בנזקין, כל שכן בשיכור דהוה פושע גמור עכ"ל. מבואר שאפילו שיכור כלוט שהוא כשוטה, מכל מקום כיון שהביא עצמו לידי זה הרי הוא מתחייב על כל נזקיו.

והב"ח אינו יחיד בזה, דכן כתבו הים של שלמה פרק המניח סימן ג, והביא דבריו הרע"א בסימן שעח, ובסימן רלה ע"ש, וכן הביא דבריו הכנסת הגדולה סימן שעח אות ט', ובשו"ת חוות יאיר סימן קסט, וכן כתב בשו"ת דברי מלכאל חלק ד סימן קי, שהשיכור שהזיק חייב ע"ש.

העולה מזה: שיכור שהזיק חייב אפילו הגיע לשכרותו של לוט, שלא היה לו להביא עצמו להיות שיכור כלוט.

מסר סיגר לשיכור כלוט

ולאור זה, אם נתן סיגר לשיכור כלוט, והלה שרף את הספה בביתו, אין לחייב את השיכור אפילו לפי הב"ח, דדוקא אם הזיק מעצמו יש לחייבו על זה שנעשה שיכור, אבל אם מסר בידו סיגר, הרי זה כנותן לשוטה שלהבת דבודאי פטור, כדלהלן.

העולה מזה: הנותן לשיכור כלוט סיגר, והזיק את ביתו, פטור השיכור, דאע"פ שפשע, שלא היה לו להביא עצמו להיות שיכור כלוט, מכל מקום, בעל הבית הזיק לעצמו, שנתן לו סיגר להזיקו.

מסר סיגר לשוטה

עוד יש לברר, מה הדין במוסר גחלת או שלהבת לשוטה או לפקח. והנה פסק המחבר בחושן משפט (תיח, ז-ח) "השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. במה דברים אמורים, כשמסר להם גחלת וליבויה (פירוש: מענין לבת אש) (שמות ג, ב), שדרך הגחלת להכבות מאליה קודם שתעבור ותדליק, אבל אם מסר להם שלהבת, חייב, שהרי מעשיו גרמו. שלח הבעירה ביד הפקח שהבעיר, חייב לשלם; והשולח פטור. וכן אם הניח שומר לשמור הבעירה, השומר חייב ע"כ. ונראה דנותן סיגר ומזיק בו, הרי זה כנותן שלהבת, שהרי אינו צריך לעשות מעשה להבעיר, אלא בהנחה בלבד הוא מזיק.

העולה מזה: המוסר גחלת לשוטה וליבויה, והזיק, המשלח חייב בידי שמים. אבל מסר שלהבת, חייב, כי מעשיו גרמו לו. ואם נתן לפקח, פטור, והפקח חייב. ואם מוסר סיגר לשוטה והזיק, דינו כמוסר שלהבת.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

נתן לפקח, פטור, והפקח חייב. ואם מוסר סיגר לשוטה והזיק, דינו כמוסר שלהבת.

ח. מסר סיגר לשיכור שאינו כלוט, והזיק, השיכור חייב, שהרי הוא כפקח לכל דבר, למרות שהמשלח גרם לו זאת, מכל מקום, כיון שאינו שיכור כלוט היה לו להזהר. והמשלח פטור בידי שמים. ולפי זה נראה, שגם אם הזיק לבעל הבית חייב השיכור לשלם, ואינו יכול לפטור עצמו בטענה שבעל הבית גרם לו להזיק, דסוף סוף הוא פקח לכל דבר, ולא גרע בעל הבית

ד. שיטת הרמב"ם, ששיכור שנתן גט, הוי ספק גט, אבל קידושין קידושין, ובזכור לאברהם מחלק בין קידושין שהאשה משלימה את הקניין, לגט שהכל בא מהבעל, ומבואר שהשיכור אינו כפקח לגמרי לכל דבר.

ה. שיכור שהזיק חייב אפילו הגיע לשכרותו של לוט, שלא היה לו להביא עצמו להיות שיכור כלוט.

ו. הנותן לשיכור כלוט סיגר, והזיק את ביתו, פטור השיכור, דאע"פ שפשע, שלא היה לו להביא עצמו להיות שיכור כלוט, מכל מקום, בעל הבית הזיק לעצמו, שנתן לו סיגר להזיקו.

ז. המוסר גחלת לשוטה וליבה, והזיק, המשלח חייב בידי שמים. אבל מסר שלהבת, חייב, כי מעשיו גרמו לו. ואם

